

Arja Alho:

Vasemmiston poliittisen yhteistyön mahdollisuudet – Ele Alenius, syntymästä 100 vuotta 5.6.2025

Ensiksi on aloitettava **ideologioista**, yhdestä Ranskan vallankumouksen tuottamasta perinnöstä omalle ajallemme.

Ideologiat ovat aatteiden, arvojen ja asenteiden kokoelmia. Ne eivät ole selkeitä tai tarkkarajaisia mutta ne yhdistävät löyhällä tavalla ihmisiä, jotka kokevat kutakuinkin oikeiksi ne oman ajattelunsa kannalta. Ideologia on poliittisen toiminnan suuntaa ja tapaa määrittävä tekijä.

Klassisessa liberalismissa korostuvat yksilönvapaudet, yksityisryhtäisyys, vapaa markkinatalous ja valtion roolin minimointi. Liberalismi on kuitenkin hajonnut vuosisatojen saatossa moniin kilpaileviin tulkintoihin. Uusliberalismi ja uusmerkantilismi ovat hallinneet viimeisinä vuosikymmeninä. Se on johtanut suuryritysten ja miljardöörien globaalin vallan kasvuun.

Konservatismi syntyi vastareaktiona kaikelle mitä Ranskan vallankumous edusti. Vapaus, veljeys ja tasa-arvo olivat pahasta. Kyse oli henkisestä asemoitumisesta vanhan säilyttämiseksi mutta myös nationalismista ja kapitalismista.

Sosialismi on valistuksen ja Ranskan vallankumouksen perillinen. Keskeistä sosialismille on suhtautuminen kapitalismiin kriittisesti ja ehdoton tasa-arvoon sitoutuminen samoin kuin veljeyden aatteeseen toisin sanoen solidaarisuuteen, joka nykymaailmassa on globaalia yhteisvastuullisuutta ja yhteenkuuluvuutta. Tästä jo sosialismi sanana etymologisesti kumpuaa.

Mutta kuten tiedämme, myös sosialismista on ollut erilaisia tulkintoja ja suuntauksia.

Kun tarkoitukseni on puhua vasemmiston mahdollisuuksista, puhun siitä vasemmistosta, joka ideologisesti pohjaa sosialismiin. Tästä seuraa kriittisyys nationalismia ja kapitalismia kohtaan mutta myös liberalismista poikkeavat painotukset. Olen siis sosialisti ja sosialidemokraattisen puolueen jäsen.

Kommunistinen manifesti, jonka Karl Max ja Friedrich Engels nuorina ja innokkaina luonnostelivat vuonna 1848 (177 vuotta) Euroopan hulluna vuotena, oli aikaa, jolloin vanha yksinvaltainen järjestys natisi liitoksistaan.

Euroopassa elettiin syvän taloudellisen ja yhteiskunnallisen kriisin aikaa, jolloin kapitalistisen tuotantotavan ongelmallisuus työtä tekevien kannalta työn ehdoissa ja olosuhteissa oli ilmeinen. Työn tuottama lisäarvo, erityisesti teollistumisen aikana, ja jota ei jaettu oikeudenmukaisesti, tuotti myös sietämättömän suuria varallisuuseroja. Mutta myös itsevaltaista ja perimyksen pohjautuvaa hallitsemisen tapaa haastettiin. Kansallisuusaate oli vahvassa nousussa.

Manifesti on utooppinen julistus suunnasta, johon on pyrittävä. Se oli julistus käsitteistä, jotka olivat tärkeitä maailmanmenon, kansalaisten oikeuksien ja työn muutoksen ymmärtämiseksi ja ennen muuta työn ja pääoman välisen ristiriidan merkityksen avaamiseksi. Manifesti kehotti ennen muuta tekoihin.

Ennustukset kapitalismin kukistumisesta, saati proletariaatin vallankumouksesta, eivät ole toteutuneet. *Vankilaviihkoissa* Gramsci katsoi Venäjän vallankumouksen olevan anomalia – ainakin evolutionaarisen marxilaisuuden näkökulmasta.

Kiinnostavaa on kuitenkin Gramscin **hegemonian** pohdinta. Porvariston tuottama ja uusintama hegemoninen johtoasema kykeni Gramscin mielestä integroimaan työväenluokan ja muut sen valta-asemaa haastavat porvaristoon itseensä. Hallitsevien ryhmien poliittinen valta tukeutui kansalaisyhteiskunnassa tuotettuun ja uusintettuun aktiiviseen tai *passiiviseen* suostuntaan. Tämäkin huomio on ajankuvaamme ja on tärkeä hegemoniaan vaikuttamisessa.

Nykyistä menoa hallitsevat militarisoituminen ja turvallistaminen, joiden hegemoninen asema on vahva eikä sitä kyseenalaista edes vasemmisto työväenluokan edustajana. Kansallisen turvallisuuden nimissä tehdään paljon asioita, joilla ei ole mitään tekemistä turvallisuuden edistämisen kanssa. Militarisoituminen on tehnyt siitä, siis turvallisuudesta, asevaraisen ja väkivallan käyttöön oikeuttavan.

Myös Forssan 1903 työväenpuolueen ohjelmaa voi luonnehtia vetoomukseksi tekoihin. Ohjelma oli pohjana miltei 50 vuotta erityisesti sosialidemokraattien poliittiselle työlle. Silloin utooppisilta tuntuneet tavoitteet ovat suurelta osin toteutuneet ja muiltakin osin ohjelma tekoihin kannustavana on relevantti vielä 122 vuotta myöhemmin.

Itsevaltaisen hallitsemisen tavan haastamisessa ja sitä korvaavan demokratian rakentamisen kannalta olennaisia olivat yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteuttaminen kuten myös suoraan demokratiaan sekä lehdistön – ja sananvapauteen liittyvät vaatimukset mutta myös demokratian kasvualustalle välttämätön maksuton opetus, ilmainen oppivelvollisuus.

Osoituksena sopimuspohjaisesta järjestyksestä ja sen merkityksestä oli oikeuksien ja velvollisuuksien kuin muidenkin yhteistä elämää säätelevien normien ja sääntöjen säätäminen lailla ja samalla oikeuden ja oikeusavun saaminen maksuttomasti. Hyvinvointivaltion perustan loivat vaatimus progressiivisesta tuloverotuksesta, maksuttomasta terveydenhuollosta ja päihitteettömyydestä ja hyvinvointivaltiota viitoittavat eettiset koodistot kuten sukupuolten välinen tasa-arvo, asevelvollisuuden lakkauttaminen ja yleinen pasifismi sekä kirkon ja valtion erottaminen.

Yhteistä julistuksissa olivat kapitalismikritiikki, ihmis- ja perusoikeuksien korostaminen, yhteistyö ja yhteenkuuluvuus, demokratian, ja vallanpitäjistä riippumattoman oikeusjärjestyksen luominen. Ehkäpä jonkinlainen jakolinja tulee kuitenkin julistuksissa proletariaatin diktatuurista ja suhteesta väkivallan käyttämiseen. Mutta myös vuosien 1848 ja 1903 julistusten yhteiskunnallinen konteksti on merkittävästi toinen.

Kaikkinaisen tasa-arvon edistäminen tarvitsee tuekseen käsitteen **emansipaatio**. Määritelmällisesti emansipaatio on sivistyksellistä, sosiaalista, poliittista ja oikeudellista vapautumista tai vapauttamista alistamisesta, sorrosta, orjuudesta ja muusta epäitsenäisyyden tilasta. Vasemmiston tehtävänä on tunnistaa nämä alistavat tai sortavat rakenteet ja poistaa niitä tasa-arvon toteuttamiseksi. Tämä tekee meistä vasemmistolaisista ainutlaatuisia.

Vilho Harlen *Kaaoksesta järjestykseen* teoksessa ihmisyyhteisöjen sosiaalisen järjestyksen katsotaan nojautuvan joko periaatteille tai valtaan perustuviin järjestyksiin. Periaatteellinen perustuu eettisiin ohjeisiin tai arvoihin, joita sitoudutaan noudattamaan yhteisesti kuten esimerkiksi uskonnollisissa yhteisöissä. Valtaan perustuvissa malleissa on kyse yhteisön poliittisesta organisoitumisesta ja voimapolitiikasta kuten esimerkiksi valtioista.

Eettisiin periaatteisiin perustuvat mallit voivat sekoittuvat valtaorientuneisiin malleihin. Äärimmäisissä tilanteissa se voi johtaa hyvän ja pahan väliseen vastakkainasettelu, jota käytetään oman valta-aseman pönkittämiseksi myös väkivalloin. Poliittisessa retoriikassa tämä on hyvin vetovoimaista ja suosittua. Viholliskuvat ovat kuitenkin usein peilikuvia.

Nykyistä maailmanpoliittista tilannetta luonnehtii hyvän ja pahan välinen taistelu mutta myös kilpailu maailmanherruudesta etenkin taloudellisessa mielessä. Sitä tavoitellaan asevaraisesti panostamalla kylmän sodan ajan blokkien välisen vastakkainasettelun tapaan. Kyse on viime kädessä kuitenkin pääoman ja sen kasaamisen intresseistä.

Esimerkki: Aseteollisuuden ja asekaupan merkitys on kasvanut merkittävästi. Vuodesta 2015 viime vuoteen maailman asemenot kasvoivat 37 prosenttia, toissa vuodesta miltei 10 prosenttia ja olivat yhteensä 2718 miljardia dollaria. Vertailun vuoksi ilmastotoimien globaali rahoitus jäi sitä vastoin kauas taakse, sen arvioidaan olevan 1550 miljardia. Myös rikkaiden maiden rahoitus maailman köyhyyden vähentämiseksi on vähentynyt lähes vastaavalla tavalla. Virallisen kehitysyhteistyön rahoitus pieneni 7,1 prosenttia toissa vuodesta viime vuoteen. Sen määrä oli vain 212 miljardia dollaria.

Pekka Kuusen *Tämä ihmisen maailma* 1980-luvun alusta lähti siitä, että ihmisten kyky yhteistyöhön ja yhteisöllisyyteen ei ole ollut lainkaan utopiaa. Hänen mielestään ihmislajin elossa pysymiseksi on välttämätöntä, että tiedostamme osuutemme kulttuurievoluutiossa ja alamme tietoisesti ohjata sitä. Kulttuurievoluution ohjaaminen määrittää minkälaiseksi elämämme ja yhteisen olemassaolomme muodostamme.

Vilho Harle puolestaan tähdentää, että ihmiskunnan poliittinen organisoituminen yksittäisiin valtioihin ei enää toimi enenkään yhteisten ongelmien ratkaisemisessa. Tarvitaan globaalia yhteisöä ja että kyse siinä on voimatasapainosta, jossa keskeinen ajatus on, ettei omia etuja ajeta liikaa muiden kustannuksella. Tämä takaa rauhaa ja sopimisen mahdollisuutta.

Ele Aleniuksen kymmenen vuotta sitten ilmestynyt *Maailmakehityksen suuri käänne* lähtee samasta kulttuurievoluution painottamisesta kuin Kuusenkin. Hänen mielestään maailmankehityksen hallitsemattomuus näkyy kaikilla keskeisillä elämän alueilla, taloudessa, politiikassa ja ympäristössä, joiden osalta hän hahmotteli mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja. Keskeisessä asemassa oli talous ja sen demokratisointi.

Nykyistä Euroopan – ehkä voisi sanoa myös laajemmin läntisen arvoyhteisön tai samanmielisten joukon – hullua vuotta/vuosia luonnehtii Ukrainan sotaan vetoaminen, jolla planetaarista vastuuta on pystytty työntämään sivuun. Sääntöpohjaisen maailmanjärjestyksen väitetään jopa tulleen tiensä päähän. Puhe rauhasta on miltei rikos.

Ylipäättään pirstaloituminen maailmanpolitiikassa on kasvanut. Tilalle ovat tulleet sotiminen, varustautuminen, kauppasodat, ilmastotoimista vetäytyminen ja YK:n Agenda 2030 tavoitteista luopuminen tai niiden lykkääminen. Näyttää myös siltä, että kolme autoritaarista suurvaltaa tekevät mitä tahtovat ja tähän kolmen joukkoon kuuluu myös presidentti Trumpin Yhdysvallat täysin rinnoin, aiemmin ehkä häveliäämmin. Muut puolestaan blokkiutuvat sitten näitten ympärille.

Euroopan asemoituminen on siksikin kiinnostavaa mutta samalla myös huolestuttavaa. EU:n tärkeästä tavoitteesta, strategisesta autonomiasta maailmanpolitiikkaan asemoitumisessa, ei tunnu puhuvan enää kukaan. Sitävastoin Euroopasta ollaan tekemässä aseilla puolustettavaa linnoitusta muun muassa muuttoliikkeitä vastaan uskaltamatta ottaa itsenäistä roolia oikeudenmukaisuuden edistämisessä kaupan, talouden ja ympäristön välisissä suhteissa alueellisesti ja globaalisti.

Sopimuksiin perustuvaa maailmanjärjestystä tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan yksinkertaisesti ilmastotoimien ja ydinaseriisunnan mutta myös köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen vuoksi. Järjestyä ei voida rakentaa alistamalla väkivalloin, saati viholliskuvilla.

Vasemmiston on syytä siksi asettautua tukemaan voimakkaasti kansainvälistä oikeutta, Yhdistyneitä kansakuntia ja muita kansainvälisiä järjestöjä ja sopimusperustaisuutta. Sopimuksista ei voi valikoida kuin rusinoita pullasta itselle sopivina kulloistenkin poliittisten suhdanteitten tai tyyliin tarkoitus pyhittää keinot -selityksillä.

Vaikka Suomen hallitus korostaa sitoutumistaan kansainväliseen sääntöpohjaiseen järjestykseen sitoutumisesta, se toimii toisin. Ajankohtaisia esimerkkejä ovat irrottautuminen Ottawan sopimuksesta ja rajalaki.

Miinasopimus on samankaltainen läpimurto sodankäynnin sääntöihin kuin Punaisen Ristin/Punaisen puolikuun puolueettomuuden ja koskemattomuuden tunnustaminen sodan uhrien auttamiseksi.

Miinat eivät ole mitään täsmäaseita. Ne ovat sattumanvaraisia ja silpovia aseita, jotka eivät erottele siviilejä sotilaista, ei tee eroa elollisten välillä eikä varsinkaan hyvien ja pahojen välillä. Suomen irrottautuminen alleviivaa kaksoisstandardeja, jotka ovat piinallisesti nähtävissä päivästä toiseen muun muassa suhtautumisessa sotarikoksiin, joita määrittämämme hyvät saavat tehdä mutta pahat eivät.

Vasemmiston kannalta ei voi olla muuta johtopäätöstä kuin sitoutuminen rauhaan ja sopimiseen – ja sopimus pohjaisen järjestyksen vaaliminen. Se on myös työväenliikkeen aiempien sukupolvien kokemusperäinen perintö, jota historiattomuuden vaivat eivät saa tervellä.

Thomas Pikettyn eri teoksissa on kiinnitetty kapitalismin ja erityisesti finanssikapitalismin tuottamiin valtaviin varallisuuseroihin. Piketty ei vastusta yksityisomistusta mutta muistuttaa vaurauden olevan pohjimmiltaan yhteistä – se syntyy sosiaalisesta työnjaosta ja ihmiskunnalle aikojen kuluessa karttuneesta osaamispääomasta. *”Yksikään yksittäinen henkilö ei voi niitä omistaa.”*

Kuitenkin finanssikapitalismissa suuryritysten valta on kasvanut ja samalla harvainvalta. Financial Timesin talouskommentaattori **Martin Wolf** ilmaisi huolensa kapitalismin ja demokratian mukavuusavioliitosta, jossa on nyt eletty tovi. Se voi kuristua hengiltä joko niin, että valtio ottaa haltuunsa markkinat – tästä on esimerkkejä tai niin, että markkinat ottavat haltuunsa demokratian – tästäkin on esimerkkejä.

Globalisaatio ei siis merkinnytkään demokratian riemuvoittoa autokratioista. Päinvastoin, globalisaatio on vahvistanut kapitalismia ja tuottanut suuryritysten vallan kasvun sekä samalla reilun 3000 miljardöörin harvainvallan.

Talouden ehdoilla tapahtuneet globalisaation tuottamille ongelmille – joista on tiedetty viimeisten 30 vuoden ajan – ei ole tehty mitään. Halvan työvoiman perässä juokseminen on taannuttanut alueita muualla, ihmiset ovat kokeneet osattomuutta, kun taas toisaalla kärsitään työolojen ja -ehtojen heikkoudesta ja luonnonvarojen kestäättömästä käytöstä.

Demokratiakin on ottanut muitakin iskuja. Fasistinen äärioikeisto vahvistuu Euroopassa, äärikonservatiivisuus voi paksusti Yhdysvalloissa, myönteinen demokratiakehitys globaalissa etelässä on ottanut takapakkia – mutta silti kansalaisyhteiskunnalla ja kriittisellä yhteiskunnallisella keskustelulla voi olla vielä paikkansa – kuten sillä on aina ollut muutosten liikkeellepanevana voimana.

Kun polarisaatio Yhdysvalloissa näkyy vihollisuuksina demokraattien ja republikaanien välillä, Euroopassa se näkyy poliittisena vaihtoehdottomuutena: vasemmisto-keskusta ei eroa keskusta-oikeistosta – riittävästi. Tämä on avannut tietä populistisille puolueille ja ennen muuta äärioikeistolle, jotka väittävät olevansa vaihtoehto. Mitä tulee menoon nyky-Suomessa, enemmistö suomalaisista katsoo maamme menevän väärään suuntaan, kun vaihtoehto on alkanut näkyä poliittisina päätöksinä.

--

Sosialismin eri suuntauksissa on etsitty enemmän keskinäisiä eroja niin kiistelystä teorian kuin käytännönkin suhteen yhteisten ja yhdistävien tavoitteiden sijaa. Taakkana ovat lisäksi historiasta periytyvät monet epäonnistumiset ja epäjohtonmukaisuudet sosialismin, demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien yhdistämisessä.

Haluan nähdä vasemmiston poliittisen yhteistyön meillä ja muualla lähtevän yhdistävistä asioista:

1. asettautumisesta aina rauhan, sovittelun ja sopimisen puolelle;

2. ihmis- ja perusoikeuksien kunnioituksesta ja kaikkinaisen tasa-arvon edistämisestä;
3. globaalista vastuusta maapallosta, sen elollisista ja elämälle välttämättömistä maan, veden ja ilman antimien arvostamisesta.

Millaisiin tekoihin meidän tulisi kutsua ihmisiä?

1. osallistumiseen, jolla tuetaan kansalaisyhteiskuntaa, sekä kriittisen lukutaidon ja tiedonkäsittelyn oppimiseen – demokratian perustan pitämiseksi elävänä;
2. tieteen vapauden puolustamiseen, tutkitun tiedon hyödyntämiseen, varhaiskasvatuksen, yleissivistävän ja ammatillisen sekä korkeakoulujen opetuksen maksuttomuuteen, joilla myös mahdollistetaan rationaalinen päätöksenteko;
3. hyvinvointivaltion näkemiseen keskeisenä välineenä eriarvoisuuden vähentämisessä ja tasa-arvon edistämisessä, perustuslain turvaamien kansalaisoikeuksien sekä sivistyksellisten, sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien takaamisessa mutta myös yhteisöllisyyden rakentajana;
4. järjestäytymään työelämän, työsuhteen ja -ehtojen pitämisessä kohtuullisina samoin kuin yrittämisenkin pääoman valtaa vastaan;
5. globaalien sopimisen sääntöjen ja instituutioiden puolustamiseen mutta samalla rohkaisemaan niitä uudistumaan;
6. oikeudenmukaisen taloudellisen järjestyksen aikaansaamiseen etelästä pohjoiseen, idästä länteen, jossa välineinä ovat kaikkien tulojen ja varallisuuden verotus aina pääomaliikkeiden verotusta myöden - eikä vain maailmassa vaan myös Suomessa;
7. olemaan solidaarisia ympäristölle ja luomakunnalle, tarkastelemaan omia kulutustottumuksia kriittisesti, panostamalla kansantaloudessa energiaa ja luonnonvaroja säästävään tuotantoon hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi ja luontokadon pysäyttämiseksi;
8. turvallisuus syntyy luottamuksesta ihmisiin ja instituutioihin, sitoutumisesta ristiriitojen ja konfliktien sovitteluun ja rauhanturvaamisesta – ne alkavat pienistä ympyröistä, leviävät isompiin ja johtavat suuriin tekoihin.

Sosialisteina meidän on tutkittava tarkoin hegemoniaa. On tutkittava tarkoin emansipatorisuutta. On löydettävä sanat, on toimittava, on nähtävä horisonttiin - yli juuri tämän päivän ja sen sekalaisen uutisvirran ja somesopan - ja oltava rohkeutta olla johdonmukainen.

Kaikkien maiden ihmiset, jotka ovat valmiita puolustamaan demokratiaa, ihmisoikeuksia ja universaalia oikeudenmukaista kohtelua, liittykää yhteen pääoman ja harvojen valtaa vastaan!

Tämä on sosialidemokraattien, vasemmistoliittolaisten ja kommunistien yhteinen tehtävä – ja myös Ele Aleniuksen perintöä meille.